

એન રસીલા શેઠ વર્ધમાન મનજીની

પુત્રીના શ્રેયાર્થે ભેટ.

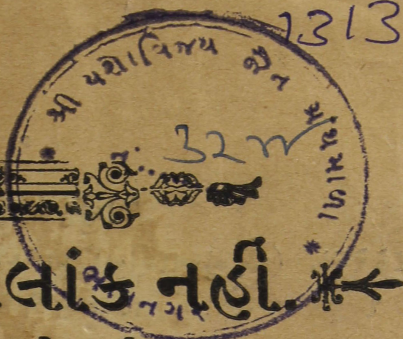
“કેટલાંક નહીં.”

ઉછરતી વયનાળાઓ મટે હિતસિક્ષા-

ઓનો સંગ્રહ.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા

ભાવનગર.

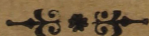
કેટલાંક નહીં

નહીં શબ્દ છેડે લાવવા પૂર્વક અનેક
હિતશિક્ષાઓનો સંગ્રહ.

ઉછરતી વયના બંધુઓને ખાસ ઉપયોગી બાણી
'સાહિત્ય' માસિકમાંથી ઉદ્ધરી સંકળના
પૂર્વક લખીને તૈયાર કરનાર
શા. કુંવરજી આણંદજી.
છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા.
ભાવનગર.

વિ. સં. ૧૯૮૦ ઇ. સ. ૧૯૨૪

ધી "શારદાવિજય" પ્રેસ—ભાવનગર.

અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ. (શ્રેષ્ઠ આરીના અંકમાંથી) નિયમો પૃષ્ઠ.

૧	જમવા જમાવવા સંબંધી.	૨૧	૧
૨	સુધડતા સ્વચ્છતા સંબંધી તથા ચાલવા સંબંધી.	૧૪	૪
૩	વ્યસનનિવારણ અને સહ્યતાને લગતી કેટલીક બાબતો.	૧૦	૬
૪	કોઈના મકાનમાં જવા સંબંધી તેમજ ખીજી પરચુરણ બાબતો.	૧૫	૮
૫	વાત કરવા સંબંધી.	૧૬	૧૦
૬	,, વિભાગ ખીજી.	૧૬	૧૩
૭	પરચુરણ શિખામણો.	૧૪	૧૫
૮	ધરથી બહાર નીકળવાની ચાલવા હાલવા વિગેરે અનેક બાબતોને લ- ગતી હિતશિક્ષા.	૧૬	૧૮
૯	મીઝલસમાં કે રેલવેમાં બેસવા સંબંધી.	૬	૨૦
૧૦	મીઝલસ વિગેરેમાં રાખવા યોગ્ય વર્તન સંબંધી.	૮	૨૧
૧૧	ચાલવા સંબંધી.	૧૨	૨૨
૧૨	પ્રતાડિક લખવા સંબંધી.	૧૪	૨૪
૧૩	પ્રતાડિક લખવાની પરચુરણ શિખામણો.	૧૩	૨૫
૧૪	પરચુરણ હિતશિક્ષાઓ.	૬	૨૬

૧૫

૧૬

૧૭

૧૮

શ્રીધર્મજયન્ત પુસ્તકસંગ્રહ

વળા-(કાઠિયાવાડ)

નામ—

પત્રાકાર નં.

ખાસ સૂચના.

ડોન્ટ નામની એક નાનીપણ સુંદર ચોપડીને આધારે સાહિત્ય માસિકના સને ૧૯૨૪ ફેબ્રુઆરી ને માર્ચના અંકમાં વ્યવનરાય શુક્લે ' કેટલાંક નહીં' એ મથાળાવાળો લેખ લખેલો છે. તે વાંચતાં બહુ ઉપદેશક લાગવાથી કેટલાક સહજમ ફેરફાર સાથે તે લેખ અમે તેમની પરવાનગી મેળવીને ખાસ જુદો છપાવવાનું યોગ્ય ધ્યાનું છે. આ લેખનો કેટલોક ભાગ તેના મૂળ લેખક (વ્યવનરાય શુક્લ) ના જાતિ અનુભવ અને અંગત અવલોકનને આભારી છે. ઇંગ્લેશ પદ્ધતિના અંગને છેવટનો ભાગ મૂકી દીધો છે. પોતાને સભ્ય સમાજમાં રહેનાર માનવી દરેક વ્યક્તિ આમાંના ઘણાજ સ નિયમોથી અજાણ ન હોય, પરંતુ તેવા નિયમોને અહીં એકત્ર કરવામાં આવેલ છે તેનું ખાસ કારણ એ છે કે—કોઈ પણ નિયમ ગમે તેટલો ઉત્તમ હોય છતાં સાચો અવલોકનકાર

કહી શકશે કે તેનું કેટલું ઉદ્વેગન થાય છે ? જો કે એવા હાખલા અવિચાર કે બેપરવાઈને અંગેજ ખનતા હશે, પણ તેમ બને નહીં તો ઠીક એવી ઉત્કટ આશાને અવલંબીને આ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

કેટલાક ટીકાકાર ખંધુઓ આ નિયમોના સંગ્રહને હોદ્દાદ્વાપણાનું પ્રદર્શન કહેશે, પરંતુ તેના ઉત્તરમાં સવિનય એટલુંજ કહેવાનું કે પોતાને કેમ વર્તવું ? કેટલી હદ સુધી સહ્યતા બાળવવી ? અથવા છેવટ સહ્યતા કેને કહેવી ? તેને માટે દરેક વ્યક્તિ સુખત્યાર છે, સ્વતંત્ર છે, તેને ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તવાની છૂટ છે.

શિષ્ટાચારના સઘળા નિયમો આમાં સમાઈ ગયા છે એમ પણ માનવાનું નથી, ~~અને~~ બુદ્ધિની હદ નથી. વિશેષ બુદ્ધિવાન આ કરતાં બુદ્ધા પણ અનેક નિયમો પ્રગટ કરી શકે તેમ છે ~~અને~~ તેવા પ્રકારનો પ્રમાણ થયેલો જોવાના ઇચ્છક હીએ.

આશા સખીએ હીએ કે અમારો આ અદ્ય પ્રયાસ ઉછરતી વયના ખંધુઓને અવશ્ય ઉપકારક થશે. એટલું કહીને આ ટુંકી સૂચના સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.

એમ શુદ્ધિ ૧

સં. ૧૯૮૦

કુંવરજી આણંદજી

ભાવનગર.

કેટલાક નહીં.

(ન કરવા થોડા કાર્ય વિગેરે અનેક બાબતો આમાં છે.)

(૧)

- ૧ જ્યાં તમને જમવા માટે નોતરવામાં આવ્યા હોય ત્યાં પાછળ રહેતા નહીં. બરાબર વખતે હાજર થો. નહીં તો તમને નોતરનારને તમે મુંઝવણમાં નાખશો, અન્ય મહેમાનેને અકળાવશો ને અત્તના અપરાધી બનશો.
- ૨ ઘરેપણ હમેશાં જમવાના વખતનું ઉલ્લંઘન કરશો નહીં, જો ઉલ્લંઘન કરશો તો ઘરવાળાગ્રી ક્રોધાગ્નિ વધારશો, તેમનો તમારાપરનો ભાવ ઘટાડશો અને સંસારસુખમાં રખલિત થશો.
- ૩ પંગતે જમવા બેસવાનો રીવાજ હોય ત્યાં પંગત પડ્યા પછી વધારતા નહીં અને જમવાની આજ્ઞા થયા મુજબ ઉ જમવા માંડતા નહીં.
- ૪ ભાણાર્થી બહુ દૂર કે તદ્દન અડીને બેસતા નહીં.

- ૫ જમતાં જમતાં બચકારા બોલાવતા નહીં
- ૬ જમતી વખત બહુ નીચા વળી જતા નહીં, ટટાર બેસી-
ને જમજો.
- ૭ પુરી કે રોટલી હાથમાં લઈને તેના બચકા ભરતા નહીં,
તેના કકડા ફરીને મોઢામાં મૂકજો.
- ૮ ઉતાવળાને લપલપ કરતા જમતા નહીં નિવૃત્તિએ જમજો.
- ૯ મોટા મોટા કોળીઆ લેતા નહીં. પ્રમાણસર લેજો અને
તેમાંથી પાછું બાણામાં પડે તેમ કરશો નહીં.
- ૧૦ તમારી સામે જમવા બેઠેલને તમારા જમવાની લોચા-
વાળવાની દબ જોઈને સુગ આવે તેમ જમતા નહીં.
- ૧૧ જમતી વખતે મોઢું બહુ પહોળું રાખતા નહીં.
- ૧૨ જમવામાં કોઈ વસ્તુમાં કાંકરી આવે તો થું થું કરીને
કાઢતા નહીં, તેને હાથમાં લઈને કોરે મૂકી દેજો,
- ૧૩ મોઢું ભરેલું હોય ત્યારે બોલતા નહીં. બનતા સુધી
તો જમતા જમતા બોલવાનું જ ઓછું રાખજો.
- ૧૪ કોઈ પદાર્થ વડે મોઢું ઊલોઊલ ભરી દેતા નહીં. મોઢું
મોઢું ખાવામાં જ મબલ છે, સ્વાદ સમબલય છે, રસપડે
છે અને તંદુરસ્તી સચવાય છે.
- ૧૫ જમતી વખત કાળજી રાખજો કે જેથી તમારાથી કાંઈ
દળી બચ નહીં, પડી બચ નહીં, પુટી બચ નહીં. કા-
ળજી રાખતાં છતાં કદી તેમ બની બચે તો તેથી ચું-

આઈ જતા નહીં, અકળાઈ જતા નહીં અને બહુ હાયવરાળ કરતાં નહીં. તે વળતે સહેજ નિઃસ્પૃહી બનજો અને બનેલું સુધારી લેજો. એને બહુ મહત્વ આપશો નહીં.

૧૬ મહેમાનને જમાડતાં બહુ આગ્રહ કરતા નહીં. ખાસ કરીને તો આગ્રહની જરૂરજ નથી. એથી કાંઈ વહાલ વધી જતું નથી. અત્યાગ્રહ કરવાથી શરમાળ અતિથિને વધારે જમવું પડે છે. એવી રીતે આગ્રહ કરીને મહેમાનને મુંઝવેદો એ અવિવેકીપણું છે.

૧૭ સારી સરભરા કર્યા બદલ, સ્વાદીષ્ટ રસોઈ બદલ સંતોષ બતાવ્યા શિવાય રહેતા નહીં, પણ તેમાં અતિશયોક્તિ ભરેલાં ખોટાં વખાણ કરશો નહીં.

૧૮ સામા માણસને ત્યાં કોઈ જાતની પુરાણી રીતભાત ચાલતી હોય તો તે બદલ ટીકા કરતા નહીં, તમે તમારું ભળવજો.

૧૯ રહેઠી ચમચથી કોઈ વસ્તુ ખાવાની હોય તો સંભાળીને ખાજો, ચમચો ખ્યાલામાં એવી રીતે મૂકતા નહીં કે ખ્યાલો ગળડી પડે.

૨૦ હાથમાંથી કે મોઢામાંથી તમારા લુગડાપર કાંઈપણ પદાર્થ ખરે એવી રીતે ખાતા નહીં.

૨૧ બધા ખાઈ રહે નહીં ત્યાં સુધી ભાણાપરથી ઉઠતા નહીં.

(૪)

(૨)

- ૧ સુધડતાની અવગણના કરતા નહીં, તે જાળવજો, કારણ કે સુધડતા સ્વચ્છતા નીતિનું એક અંગ છે.
- ૨ શરીરરૂપ સૃષ્ટિની ઝીણી ઝીણી બાબતોમાં પણ બે-પરવા રહેતા નહીં. જુઓ ! કાળા નખ હોય તો પણ શરમાવું પડે છે.
- ૩ નાકમાં અને કાનમાં વાળની વૃદ્ધિ થવા દેતા નહીં. એ પણ જોનારને કંટાળો ઉપજાવે છે.
- ૪ જાહેરમાં કદિ પણ નાક સાફ કરતા નહીં, કાનનો મેલ કાઢતા નહીં, મોં ધોતા નહીં, નખ લેતા નહીં. સુધડતા આવશ્યક છે પણ એ બધું ઘરમાં થાય, જાહેરમાં થાય નહીં. ખાનગીમાં થાય, રસ્તાપર થાય નહીં.
- ૫ ધોળાં વળી આવતાં હોય તો તેને કાળા દેખાડવા કલ્પ ચડાવતા નહીં. એથી કાંઈ લોક છેતરાવાના નથી.
- ૬ હેર ઓઘલ કે પેમોડનો ઉપયોગ કરતા નહીં. વચમાં એનો વા બહુ વાયો હતો, પણ હવે એ જંગલી મનાય છે, અશિષ્ટ લેખાય છે, વળી એમાં સુધડતાનું નામે નથી.
- ૭ ચટાપટાવાળા રંગબેરંગી કપડા પહેરતા નહીં, અમે આ હકીકત મરદોને ઉદ્દેશીનેજ લખીએ છીએ. અલબેલા કપડા પેરતા નહીં, એમાં શોભા નથી. લોકો તેવા કપડા પહેરનારને ઉછંખલ કહે છે.

૮ વિચિત્ર રટાઈલના અને નવા કટના કપડા પહેરતા નહીં.
એવા કપડા પહેરવાથી આખરૂ વધતી નથી, પણ ઘટે છે.
છાલકાપણું જણાઈ આવે છે, હલકાઈ દેખાઈ આવે છે.
સામાન્ય પ્રકારના કપડા પહેરવામાંજ માન છે, મોલો છે.
પહેરવેશ ઘાટીલો, યોગ્ય અને અનુકૂળ હોવો જોઈએ, પણ
એથી એમ સમજવાનું નથી કે તે શૃંગારી, રંગીલો ને
અલખેલો જોઈએ.

૯ કાખરચીત્રા શર્ટ પહેરતા નહીં, જીલકાવાળી કીનારી રા-
ખતા નહીં, કાયમને માટે સફેદ ને સાદાં કપડાં પહેરવા
તેજ યોગ્ય છે.

૧૦ કોઈ બાબતમાં લાલાસાદેખ કે પ્રુલભુજી બનતા નહીં.

૧૧ ઘરમાં રહેવાના, ફરવા જવાના, સુવાના, જમવાના,
દિશાએ જવાના કપડાં જુદા જુદા રાખજો, બધી
વખતનાં એકસરખા ને એકજ રાખતા નહીં.

૧૨ ચાલવામાં વિવેક રાખજો. ધબડ ધબડ ચાલતા નહી.
સર્પાકારે ચાલતા નહીં. ભીંતે અથડાતા ચાલતા નહી.
જમીનપર ઠોકર મારતા ચાલતા નહીં. ધક્કા મારતા
ચાલતા નહીં. સરલતાથી ચાલજો. દાબપડે એવી રીતે
ચાલજો.

૧૩ ફલાંગ મારતા ચાલતા નહીં. ઝુલતાપુલની જેમ ચાલ-
તા નહીં. રૂઆળ પડે એવી રીતે ચાલજો. ખોટો આ-

ડંબર રાખશે નહીં.

૧૪ ખીરસામાં હાથ ઘાલીને ચાલતા નહીં. બટનના કાણામાં અંગુઠો પરોવીને ચાલતા નહીં. કાંઈ ચાવતા ચાવતા ચાલતા નહીં.

(૩)

૧ તમાકુ ખાતા, પીતા કે સુંઘતા નહીં. ‘પીએ તેનું મોડું, ખાય તેનું ઘર; સુંઘે તેના લુગડા, એ ત્રણે બરાબર.’ સુઘડમાં સુઘડ વ્યસની પણ આ કહેવતમાં દર્શાવેલા દોષથી મુક્ત રહી શકતો નથી.

૨ જો એ વ્યસનથી છુટી શકે તેમ ન હોય તો પણ થુંકવા તથા ગળફા કાઢવાની બાબતમાં કાળજી રાખવી ચુકતા નહીં. જાહેર વાહનમાં, સરીઆમ રસ્તામાં કે ખાનગી મીત્રકતોપર થુંકશે નહીં કે ગલફા કાઢશે નહીં.

૩ બનતા સુધી જ્યાં ત્યાં ગળફા કાઢતા નહીં તાંદુરસ્ત માણસને તો ગળફા કાઢવાજ પડતા નથી. એ એક બનતની કુટેવનેજ આભારી છે. ગળાના કે ફેફસાના દરદથી પીડાતા માણસને ગળફા કાઢવાની જરૂર પડે છે, તો તેણે એ ક્રિયા જાહેર જગ્યામાં ન કરવી. ભોંચે, ભીંતે કે ગમે ત્યાં મનસ્વી રીતે થુંકવું નહીં.

૪ શેરીમાં, વાહનમાં, મેળામાં અગર અન્યત્ર જ્યાં અન્યને ત્રાસરૂપ થઈ પડે તેમ હોંચ ત્યાં મોઢે સીસોટી વ-

માડતા નહીં. ખરી રીતે તો મોટે સીસોટી વગાડવી એ અસહ્યતાજ છે.

૫ બધા વચ્ચે ખી ખી હસતા નહીં, પ્રસંગપર ચોખ્ખ લાગે તેટલુંજ હસજો. બહુ હસવાથી એ હસવું અંતઃકરણનું સમજાતું નથી.

૬ સર્વત્ર અને સર્વ પ્રસંગે હસ્યા કરવાની ટેવ પાડતા નહીં. સિમત કે હાસ્ય થવું જોઈએ, પણ તે પ્રસંગાનુસાર પ્રમાણમાં થવું જોઈએ, એની પણ હદ હોય છે.

૭ ગમે ત્યાં વગરવિચાર્યે હાસ્ય કરનાર માણસ અશ્લેષન્ય ગણાય છે, તેથી એવી રીતે હસવું નહીં. જેને તેને હાંત દેખાડવા નહીં.

૮ બને ત્યાં સુધી બે સારા માણસ બેઠાં હોય તેમની વચ્ચે ઉધરસ કે છીંક ખાતા નહીં. કેટલાએક માણસને વારંવાર નાકમાં આંગળા ઘાલવાની ટેવ હોય છે, પણ તે અસહ્ય ગણાય છે, તેથી ગજવામાં રૂમાલ રાખવો અને તેના વડે નાક સાફ કરવું.

૯ બધા વચ્ચે વારંવાર બગાસાં પણ ખાવા નહીં, બહુ બગાસાં આવતા હોય તો બધા વચ્ચેથી ઉઠી જવું અથવા તેને રોકવાનો પ્રયોગ દમ ધુંટવો, શ્વાસ રૂંધવો, વિગેરે કરવો કે જેથી તે બંધ થઈ જશે.

૧૦ શ્વાસોશ્વાસ મોં વાટે લેવો નહીં, નાકવાટે લેવો. ઉ-

- જતાં પણ મોં બંધ રાખવાની ટેવ રાખવી, ખોલવા-વા-સ્તેજ મોં ખોલવું.
- ૧૧ વારંવાર મોઢે હાથ ફેરવવો નહીં, મુછો મરડ્યા કરવી નહીં, પટીયા પંપાળ્યા કરવા નહીં અને હાથ હલાવ્યા કરવા નહીં.
- ૧૨ કોઈને એકદમ દોડીને મળવું નહીં, તેમજ બહુ છેટા પણ રહેવું નહીં.
- ૧૩ કોઈને ટપલા મારતા નહીં, ઘોઘા મારતા નહીં કે ચુંડીઓ ભરતા નહીં. પોતાને થતો આનંદ એવા રીતે બતાવવો તે ઘટિત નથી. આવી છુટ તમે કોઈની સાથે લેતા નહીં અને કોઈને તેવી છુટ આપતા નહીં.

(૪)

- ૧ કહેવરાવ્યા વિના કોઈના ખાનગી ખંડમાં પ્રવેશ કરતા નહીં. પોતાને ગમે તેટલો ગાઢ પરિચય હોય છતાં પણ સામા માણસના ગુપ્ત અને એકાંતને માન આપવાની આપણી ફરજ છે.
- ૨ પારકા ઘરમાં જે બારણું ઉઘાડું હોય તે દઈ દેતા નહીં અને દીધેલું હોય તે ઉઘાડું રાખતા નહીં. તેમ બારણા ધડાધડ બંધ કરતા નહીં.
- ૩ કાપડની દુકાનમાં, પુસ્તકાલયમાં, દારૂખાનામાં, લાકડાના પીઠામાં, કોઈની ઓફીસમાં કે થીએટરમાં બીજી

પીતા નહીં.

- ૪ કોઈના મકાનમાં જાઓ ત્યાં કાગળ, ખત, દસ્તાવેજ, હીસાબ અગર એવી કોઈ ખાનગી ચીજ પડી હોય તો તેને હાથ અડાડતા નહીં.
- ૫ કોઈ માણસ કાંઈ લખતું કે વાંચતું હોય તો તે તેની પાછળ છુપી રીતે ઉભા રહીને ડોકીયું કરી વાંચતા નહીં.
- ૬ કોઈની સાથે વાત કરતાં કે કોઈની વાત સાંભળતાં ખુરશી મરડતા નહીં. એ એક જાતની કુટેવ ગણાય છે
- ૭ ખુરશી પર બેઠાબેઠા પગ પછાડતા નહીં.
- ૮ ખુરશી પર, ટેબલ પર કે બારી પર આંગળીઓથી ટકોરા મારતા નહીં, તાલ દેતા નહીં, ગાયનનો ગણગણાટ કરતા નહીં. એવી ટેવો સજ્જનોમાં સારી ગણાતી નથી. |
- ૯ તમારા ઉપરી આગળ કંગાળ બનતા નહીં અને તાબેદાર આગળ જાલીમ બનતા નહીં. આત્મમાન જાળવજો, આત્મપ્રતિષ્ઠા સત્યવજો, તેજ પ્રમાણે બીજાની લાગણીઓને પણ માન આપતા શીખજો. એમનો દરજ્જો જાળવજો.
- ૧૦ કોઈ પણ ઠેકાણે બેસી જવાની ઉતાવળ કરતા નહીં. ઉભા રહેવામાં કાંઈ નાનમ નથી, બય નથી, અયોચ્ય નથી. ઉભા ઉભા પણ વાતચીત સારીરીતે થઈ શકે છે.
- ૧૧ લુખખા, મીઠા અને અતડા થતા નહીં; તેમ વલકુડા,

પુલ્લુ અને ખાંધલીઆ પણ થતા નહીં. દૃઢ્યનું શાંત વર્તનજ ઈચ્છવા યોગ્ય છે.

૧૨ કોઈના મકાનમાં જાઓ ત્યાં ફર્નિચર, ચિત્ર કે ખીજી કોઈ નવી લાગતી વસ્તુ ઉપર ટીકી ટીકીને જોયા કરતા નહીં, તેમજ અજાણ્યા કે અજાણખીતા માણસ સામે પણ તાક્યા કરતા નહીં.

૧૩ કોઈના ઘરમાં સોફાપર કે આરામખુરશીપર લાંબા થઈને પડતા નહીં. એ પોતાના ઘરમાંજ ઠીક જાગે તેમ છે.

૧૪ ખુરશીના પાછલા બે પાયાપર આધાર રાખી આગલા બેપાયા ઉંચા રાખીને બેસતા નહીં. શાંતિથી, વિવેકથી અને વિનયથી બેસવાની ટેવ રાખજો.

૧૫ વારે ઘડીએ પગ ઉંચા નીચા કરતા નહીં. નજીકની વસ્તુ એને અડ્યા કરતા નહીં આંગળીઓ રમાડ્યા કરતા નહીં. સ્વસ્થ થઈને બેસતાં શીખજો.

(૫)

૧ કોઈ પણ બાબતમાં હું પદ રાખતા નહીં. કહું છું કે- 'લઘુતાથી પ્રભુતા મળે, પ્રભુતાથી પ્રભુ દૂર.' વિનયી ખીજાના વિચાર કરવામાં એટલો મશગુલ હોય છે કે તેને પોતાની જાતનો વિચાર કરવાનો અવકાશજ મળતો નથી.

૨ જો તમને કોઈ ગાવા બબલવાનું ઠહે તો ખાસ કારણ શિવાય ના પાડતા નહીં, ખોટી રીતે મોંઘા થવાથી પતરા-

૩. જીનું પ્રદર્શન થાય છે અને માન માગવાની ટેવ પડે છે.
૪. કોઈ ગાવા બજાવવાની ના કહે તો તેને બે વારથી વધારે વાર આગ્રહ કરતા નહીં. પહેલી વારની આનાકાની વિવેક કે શરમમાં ખપે, બીજી વાર ના પડી એટલે થઈ રહ્યું.
૫. વાત કરતાં કરતાં સામા માણસને અડકવું નહીં, હાથ ઝાલી હલાવવા નહીં કે ખભા ઝાલી ધુણાવવા નહીં; પડખામાં આંગળી કરી ધ્યાન ખેંચવાનો પ્રયાસ કરવો નહીં. આવી કુટેવો અસભ્યતા સૂચવે છે.
૬. રસ્તામાં જતા આવતા માણસો પણ સાંભળે એવી રીતે બરાડા પાડીને વાત કરતા નહીં, અને વાત કરવાનો તમારો એકલાનો જ ઇજારો છે એમ સમજી રાખતા નહીં.
૭. સમુદાયમાં બેઠા હો તો બહુ વખત સુધી એક ને એક જણની સાથે વાતો કર્યા કરતા નહીં.
૮. સમુદાયમાં બેઠા હો અને માત્ર એક જ જણને કોઈ વાત કરવી કે સંભળાવવી હોય તો તેના કાન કરડતા નહીં. અનુકૂળ સમયની રાહ જોઈ બીજાને અપમાન ન લાગે એમ વાત કરજો.
૯. સમુદાયમાં પોતાની ને પોતાની જ વાત કર્યા કરતા નહીં, પોતાના જ પરાક્રમ સંભળાવ્યા કરતા નહીં, એમાં માન વધતું નથી, પણ બીજા અભિમાની માને છે, તેથી માન ઘટે છે.

- ૬ લોકપ્રિય થવું હોય તો જેમ લોકને રસ પડે તેમ વાત કરજો, તમને રસ પડે એમ વાત કરશો નહીં.
- ૧૦ પાંચ પચીશ માણસ વચ્ચે બધા સમજે તેવી વાત કરજો; કોઈ એક બે જણ જ સમજે એવી વાતો કરતા નહીં, તેમ અમુક એક બે જણના જ હિતની વાત કરતા નહીં.
- ૧૧ ઘણા માણસ વચ્ચે પોતાના જ રોદણા રડ્યા કરતા નહીં. પોતાના જ વીતકડા વરણવ્યા કરતા નહીં. પોતાના જ દુઃખદર્દ વારંવાર સંભળાવ્યા કરનાર માણસ ખીન્ન એને અકારો લાગે છે.
- ૧૨ ભેળા થયેલા માણસ જેને ન ઓળખતા હોય તેની વાત ઉપાડતા નહીં.
- ૧૩ કોઈની લાગણી દુલવતા નહીં. કોઈની ઠેકડી મશકરી કરતા નહીં. કોઈના પર કટાક્ષ કરતા નહીં અને સલાહ સંપમાં ફાટ પડે એવી કોઈ વાત કે એવું કામ કરતા નહીં.
- ૧૪ ખોટા ગપગોળાની વાતો કરતા નહીં. ગપગોળા ઉડાવતા નહીં. કોઈની બદનક્ષી કરતા નહીં.
- ૧૫ કોઈનું અહિત ઇચ્છતા નહીં અને કોઈનું ખરાબ કરતા નહીં.
- ૧૬ સંશયાત્મક માણસ સાથે વાદવિવાદમાં ઉતરતા નહીં, શંકારૂપદ વાતો કરતા નહીં અને ચર્ચારૂપદ વિષયે ઉપાડતા નહીં.

(૬)

૧ મંડળમાં હાજર ન હોય તેવા માણસની રૂપપ્રશંસા, વૈભવપ્રશંસા, વિજયપ્રશંસા, ગુણપ્રશંસા ગુણગ્રાહી બુદ્ધિથી કરવા યોગ્ય છે, પણ જો તેથી હાજર રહેલામાં અસંતોષ થાય તેવું હોય કે ઇર્ષ્યા થાય તેમ હોય તો તે કરતા નહીં, કારણ કે ગુણગ્રાહી મનુષ્યો બહુ અલ્પ હોય છે.

૨ કોઈ પણ ઠેકાણે પોતામાં કોઈપણ પ્રકારની કુશળતા હોય તો તે બતાવવાનું ચૂકતા નહીં; પરંતુ તેમાં પ્રથમ ખીજનો ને પછી પોતાનો વિચાર કરજો કે ખીજ કરતાં પોતાની કુશળતા વધે તેમ છે? જો વધે તેમ હોય તોજ બતાવવાનું કરજો, નહીં તો ઉલટા હલકા પડશો.

૩ સામાન્ય જલસામાં ધાર્મિક કે રાજ્યદ્વારી વાતો શરૂ કરતા નહીં. કારણ કે એવી વાતો અનુન ઉપજાવે છે.

૪ વાતો કરો તેમાં જુઠાણું આણતા નહીં. જુઠી વાત કરતા નહીં. હમેશાં સત્ય વક્તા ને સ્પષ્ટ વક્તા બનજો.

૫ જ્યાં છેતરપિંડો કે છળ પ્રપંચ રમાતા હોય ત્યાં દાખલ થશો નહીં! કેમકે ત્યાં અતિશયોક્તિ ને અસત્યનો ઉપયોગ થતો હોય છે અને અવિશ્વાસી વાતોવરણ બનેલું હોય છે.

૬ કોઈ બોલતું હોય તો તેને બોલતાં અટકાવતા નહીં.

- કોઈ વાત કરતું હોય તો વચમાં માથું મારતા નહીં.
- ૭ કોઈ બોલનારને તોડી પાડતા નહીં. જેમાં ને તેમાં વિરુદ્ધ પડતા નહીં. પ્રમાણિક મતભેદમાં વાંધો નથી, પરંતુ અવિચારી વિરોધ શિષ્ટપણાનું ઉદ્વેગન કરે છે.
- ૮ કોઈ વાતમાં જક્ષી થતા નહીં, વાગ્યુદ્ધ જગવતા નહીં, એક મુદ્દો પડ્યો મૂકી બીજા ઉપર ને બીજાથી ત્રીજા ઉપર દોડ્યા જતા નહીં.
- ૯ કોઈપણ વાતનું લાંબું પીંજણ કરતા નહીં. એવી ટેવ પાડતા નહીં. ટાયલાખોર બનતા નહીં. જે વાત કરવી હોય તે સરલતાથી, સ્પષ્ટતાથી અને મુદ્દાસર ટુંકાણમાં કહેવાની ટેવ પાડજો.
- ૧૦ કોઈનું માથું પકવનાર થતા નહીં. એકજ વાતને પકડી રાખતા નહીં. સાંભળનારને જેમાં રસ ન પડે એવી વાત લખાવતા નહીં. કોઈને કંટાળારૂપ બનતા નહીં.
- ૧૧ કોચરાની સાલની જરી પુરાણી વાતો કરતા નહીં. જેમાં ને તેમાં મશ્કરી કરતા નહીં. પ્રસંગાનુસાર ટીંખણ પણ લહેજતદ્વાર નીવડે છે, પરંતુ વારંવાર ટીંખણ કરનાર જંગલી લેખાય છે.
- ૧૨ જગબહેર થઇ ગયેલી-ચકાઈને કુચો થઇ ગયેલી વાર્તા કરવા બેસતા નહીં, કારણ કે એવી વાર્તા સાંભળનારને ત્રાસરૂપ થઇ પડે છે.

૧૩ કોઇની ખાનગી કે અંગત વાત બધા વચ્ચે કરતા નહીં.

૧૪ તમને સારા શબ્દોમાં સંબોધનારને થોડા અક્ષરમાંજ આટોપી લેતા નહિ ; તેને સંતોષ થાય તેવા શબ્દોથી ઉત્તર આપજો.

૧૫ કોઇની સાથે વાત કરતાં સહ્યતા ચૂકતા નહીં.

૧૬ કોઇ તમારી સાથે ખાસ વાત કરતું હોય ત્યારે બે-દરકારી કે અધીરાઇ દાખવતા નહીં, કાન ઘરેણું મૂક્યા હોય તેમ કરતા નહીં, દરેક જણનું કહેવું વિવેકથી સાંભળવું એ શિષ્ટ સમાજનું લક્ષણ છે.

(૭)

૧ અહંકારી બનતા નહીં. પોતાની પ્રાપ્તિઓ કે પોતાની સ-ક્ષમતાઓની મોટાઇ પોતાને મોઢે કરતા નહીં.

૨ પોતે શું શું કર્યું છે ને શું શું કરવાના છે તેના ખ્યાન જેની તેની પાસે કરતા નહીં, પોતાની પ્રવીણતાની બ-ધાઓ મારતા નહીં અને પોતાની વાતમાં પોતેજ ના-યક બનતા નહીં.

૩ કોઇના છીદ્ર શોધવાની, કોઇની ખેડ ખોળવાની, કોઇને હિતારી પાડવાની વૃત્તિ રાખતા નહીં.

૪ અવિવેકી પ્રશંસા જેમ ધૂણા ઉપભવે છે તેમ અવિચારી નિંદા, તીરસ્કાર કે કોષ ઉપભવે છે. દુનીયાદારી મા-ણસ તેજ કહેવાય કે જેનામાં સાસસાર સમજવાની

શક્તિ હોય, ઢાલની ખંને ખાબુ જોવાની ગમ હોય,
લાલાલાલ જાણવાની આવડત હોય અને ગુણદોષ પાર-
ખવાની લાયકાત હોય.

૫ કોઈ વખત એકલા અટુલા પડી જાઓ તો નાઉમેઢ
થઈ જતા નહીં, દુઃખીયારા ખની જતા નહીં, તેવે વ-
ખતે ખીજને ખુશ કરવાના, સંતુષ્ટ કરવાના વિચાર
રાખો, પ્રયાસ કરો, જેથી તમે પણ ખુશી થશો અને
સંતુષ્ટ બનશો.

૬ તમને ઉપદ્રવ કરનાર પ્રત્યે પણ તિરસ્કાર દર્શાવતા નહીં.
સાચો સમજી તેજ કહેવાય કે જે કડવી દવા જેવા અણુ
ગમતા પ્રસંગો પણ કટાણું મોઢું કર્યા વિના ગળી જાય

૭ લખતી વખતે પેનસીલની અણી મોઢામાં ઘાલતા નહીં.
ચોપડીના પાના ફેરવતી વખત કે ગંજીયાના પત્તાં વ-
હેંચતી વખત આંગળી થુંકવાળી કરતા નહીં. ટપાલની
ટીકીટ ચોડતી વખત પણ તેમાં જીલનો કે થુંકનો ઉ-
પયોગ કરતા નહીં. આવી કુટેવ ઘણાને પડેલી હોય
છે, પણ તે જરૂર તજવા યોગ્ય છે.

૮ રમત રમતાં ખાજી હારી જાઓ તો મીજાજ ખોતા નહીં.

૯ વયોવૃદ્ધ માણસની વ્યાજખી માગણીને વધાવી લેવા
નું ભૂલતા નહીં. કેટલાએક જીવાનીઆઓ મોટેરાનું
(વૃદ્ધનું) માન જાળવતા નથી, પરંતુ સાચો વિનય-અંતઃ-

કરણની ખરી કુમાર કુદોની તાબેદારી વમર બબડે
ઉઠાવવામાંજ રહેલ છે.

- ૧૦ કોઈ માણસ ખાસ તમારી પાસે આબુ હોય ત્યારે
ચોપડી ઉઘાડીને વાંચવાનો ખોટો ડાળ કરતા નહીં.
આવનારનું આગમન નાપસંદ હોય તો રજા લેજો, અ
થવા દેજો. અને તેમ ન હોય તો માણસાઈ રાખજો,
આવનાર પ્રત્યે હુલ્લેશ ન કરતા, ખેપરવા ન બનતા.
- ૧૧ કોઈની બેસવાની સારી જગ્યાએ તમે બેસી જતા નહીં,
પારકી જગ્યા પચાવી પડતા નહીં.
- ૧૨ મેળામાં, જલસામાં, વાહનોમાં જતાં આવતાં સ્ત્રીઓ
અને બાળકોને પહેલો માર્ગ દેજો; એમની સગવડ
સાચવજો. નહીં તો તમે ઇન્સાન નથી પણ હેવાન છો,
માણસ નથી પણ પશુ છે. અને દેવ નથી પણ દાનવ છો
એમ ગણતરી થશે.

ને ત્યાં બેઠા હો ત્યાં વારંવાર ઉંચાનીચા થતા
નહીં, ઘડીયાળ સામું જોયા કરતા નહીં, અને કેમે વ-
ખત વીતતો નથી એમ બતાવતા નહીં.

- ૧૪ જ્યાં જાઓ ત્યાં ગુંદરની ગારે ચોટ્યાં હો તેમ ચોટી
રહેતા નહીં. તેમ જાણે કોઈ પાછળ પકડવા આબુ
હોય તેમ ભાગ નાશ પણ કરતા નહીં, વિવેકથી વિ-
ચારશે તો સમજશે કે ક્યાંસુધી બેસવું ને ક્યાં
ચાલ્યા જવું.

- ૧ ઘરથી બહાર નીકળો ત્યારે ખમંતા સુધી પોતાની ડાબી માણુ ચાલજો. નહીંતો અથડાઅથડી થવાનો સંભવ રહેશે. જો પુષ્ટપાથ હોય તો તેની ઉપરજ ચાલજો, નીચે ચાલતા નહીં.
- ૨ કોઇને ઠોકર મારતા નહીં. ધક્કા મારતા નહીં, ભેટીને ચાલાત નહીં, તેમ અન્ય માણસો પ્રત્યે બેદરકારી રાખતા નહીં.
- ૩ તમારા અથડાવાથી કોઇ પડી જાય, કોઇનો પગ ચગદાય કે કાંઇ અડચણ થાય તો તરત તેની માફી માગી લેજો; ભૂલતા નહીં.
- ૪ કોઇનું વિચિત્ર વર્તન કે નવીન પહેરવેશ જોઇને હસતા નહીં.
- ૫ કોઇ માણસ કે વસ્તુ સામે આંગળીઓ કરતા નહીં.
- ૬ ટોળામાં પેસતી વખત લાકડી કે છત્રી કોઇને વાગે તેમ આડી રાખતા નહીં; તેમ રાખશો તો ગાળ સાંભળવી પડશે.
- ૭ ખીડી પીવાની ટેવજ પાડશો નહીં. કદી ટેવ પડી ગઇ હોય તો તે દૂર કરવા બનતો પ્રયાસ કરજો.
- ૮ ખીડી પીવાની અનિવાર્ય ટેવજ હોય તેથી કદી પીવી પડે તો રસ્તા વચ્ચે પીતા નહીં, કોઇની ઉપર ધુમાડો ફાટતા નહીં અને વાહનમાં પીતા નહીં.

૧૦ રસ્તાપર ગળફ મોઠામાંથી કાઢતા નહીં કે જેથી ખીન્ન ના પગ બચેડે.

૧૧ રસ્તે ખાતા ખાતા ચાલતા નહીં, એમાં ખરેખરી મૂર્ખાઈ છે.

૧૨ સમામાં કે મંદિરમાં જવા આવવાનો રસ્તો રોકીને ઉભા રહેતા નહીં.

૧૩ રસ્તે ચાલતાં કોઈ ઓળખીતું માણસ મળે તો તેને રસ્તા વચ્ચે અટકાવી વાતે વળગતા નહીં. ખાનુ પણ સર્વ જઈને વાત કરજો.

૧૪ રેલ્વેના પ્લેટફોર્મ ઉપર એવી રીતે ઉભા રહેતા નહીં કે જેથી અન્ય હિતારુઓને જતાં આવતાં હરકત પડે.

૧૫ જે કોઈ પરિચિત માણસ મળે તેને પ્રથમ નમસ્કરવાનું—પ્રણામ કરવાનું અને પછી કુશળતા પૂછવાનું ભુલતા નહીં.

૧૬ કોઈ સ્ત્રી સાથે વાત કરવી હોય તો તે રસ્તા વચ્ચે કરતા નહીં.

૧૭ જે કોઈ મળે તેને તમારી સાથેના માણસનો પરિચય-ઓળખાણ આપવાની ઉતાવળ કરતા નહીં. એક ખીન્નનું મન જણાય તોજ ઓળખાણ આપજો.

૧૮ અનણ્યા માણસને વગર વિચાર્યા હૃદયપારના પ્રશ્નો પૂછતા નહીં, આવી ટેવ સ્ત્રીજાતિને વિશેષ હોય છે, પણ તં યોગ્ય નથી.

- ૧૮ હાથપારના પરગણુ બનતા નહીં. જે બાબતમાં બેદર-
કાર ન બનવું તેમ બહુ ચાવળાએ ન થવું.
- ૧૯ કોઈ ચાલ્યા જનારની વસ્તુ પડી જાય તો બ્યાજખીને
પુરતા કારણ વગર એને હાથ અડકાડતા નહીં, લઈ-
ને આપવા જતા નહીં. જે તે અપંગ કે અશક્ત હો-
ય તો તેને જરૂર મદદ કરજો.

(૬)

- ૧ વાહનમાં કે મીજલસમાં આગલી, સારી ને સગવડવાળી
જગ્યા મેળવવા માટે સહ્યતા ને દૂર કરી વિવેકને વિ-
સારી દઇ દોડાદોડ કરતા નહીં. એવે પ્રસંગે પોતાને
સારી જગ્યા ન મળે તો બહેતર છે, પણ ગૃહસ્થાઈને કોઈ
રીતે શુભાવતા નહિં.
- ૨ પોતાને જોવાનું કે જાણવાનું ભલે જતું રહે પણ સહ્ય-
તાને તો સહેજ પણ જવા દેશો નહીં.
- ૩ પોતાને જોઈએ તે કરતાં વધારે જગ્યા દબાવી બેસતા નહીં.
એવી રીતે બેસીને અન્યના હક ઉપર કદિ ત્રાપ મારતા
નહીં.
- ૪ સ્ત્રીની જેમ પહોળા પગ રાખીને બેસવાની ટેવ પાડતા
નહીં.
- ૫ ચીકારગાડીમાં બેસવા માટે પેસતા નહીં. કેટલીકવાર ખીજે
જગ્યા ન મળવાથી આ નિયમ જાળવી શકાતો નથી,
પણ જે પુરતી તપાસ કરવામાં આવે છે તો ખીજે

જગ્યા મળી રહે છે.

૬ ચીકાર ગાત્રીમાં બેસવાનો દુરાગ્રહ કરનાર ધુસણીઆને અટકાવવામાં પ્રથમ બેઠેલાઓ કાંઈ પણ ખોટું કરતા નથી; પરંતુ છતી જગ્યાએ બેસવા આવનારને અટકાવવાની ટેવ પાડતા નહીં.

(૧૦)

૧ નાટક શરૂ થયું હોય, તમાસો ચાલતો હોય, બ્યાખ્યાન ચાલી રહ્યું હોય તેવે વખતે વાતો કરીને કે ધમપછાડ કરીને બીજાના રંગમાં ભંગ પાડતા નહીં.

૨ એવા પ્રસંગમાં વખતસર આવીને પોતાને યોગ્ય જગ્યાએ બેસી જવાનું ભૂલતા નહીં; અને શાંતિથી સાંભળવાનું પણ ચુકતા નહીં. આવા પ્રસંગમાં કાર્ય થઈ ગયા પછી વ્યવસ્થાપક બે કોઈને પણ આવવાની તકાયત કરે તો તે અયોગ્ય નથી.

૩ નાટકાદિ પ્રસંગોનો કાર્યક્રમ પૂરો થયા અગાઉ વચ્ચે ઉઠીને ચાલ્યા જતા નહીં. એવા માણસો ગૃહસ્થ ગણાતા નથી.

૪ એવા પ્રસંગો વચ્ચે તમારું ડહાપણ ડોળી બીજાઓને જોવામાં કે સાંભળવામાં અડચણ કરનારા બનતા નહીં. અફસોસની વાત છે! કે જેઓ મોટા મનાય છે, સભ્ય ગણાય છે, શિષ્ટ લેખાય છે એવા માણસો પણ સામાન્યમાં સામાન્ય નિયમોનું ઘણી વાર ઉલ્લંઘન કરે છે.

- ૫ કોઈ ખાખતમાં કાંઈ પણ જોઈને કે સાંભળીને એકાએક ગભરાઈ જતા નહીં, શાંત રહેજો અને એ સદ્ગુણ મેળવવા પ્રયાસ કરજો.
- ૬ અન્યનું માન જાળવવામાં ગફલત કરતા નહીં; કારણકે જેટલી આવશ્યકતા આત્મમાન જાળવવાની છે, તેટલી જ તેની છે.
- ૭ શિષ્ટતા જાળવવાના કંટાળા ભર્યા પ્રયાસ કરતા નહીં. શિષ્ટાચારનું પાલન થવું જોઈએ એ વાસ્તવિક છે, પરંતુ એવો શિષ્ટાચાર પાળવાની પોતાની શક્તિ છે કે નહીં? તેનો પ્રથમ વિચાર કરજો.
- ૮ કોઈ વખત ભૂલ થઈ જાય તેની અડચણ નહીં; પણ ભૂલો ન થવા માટે તમારી આતુરતા ઉઘાડી પડવા દેશો નહીં.

- ૧ જોલવામાં અશુદ્ધ જોલતા નહીં. સારા લેખકના સારા લખાણો વાંચો અને તે વાંચીને તમારી ભાષા સુધારો.
- ૨ જોટા ઉચ્ચાર કરતા નહીં. શુદ્ધ ઉચ્ચાર જાળવવામાટે કેળવાયેલા માણસની પાસે બેસી તેમની વાતચિત્ત ધ્યાનપૂર્વક સાંભળજો.
- ૩ ચીપી ચીપીને અથવા ગળગળીયા ખાતા હો કે ગભરાતા હો તેમ જોલતા નહીં. વગર સંકેતો જોલજો અને કશાય આડંબર વિના જોલજો.

- ૪ પહાડી સ્વરે કે તીણા અવાજે બોલતા નહીં, નાકમાંથી કે ગળામાંથી બોલતા નહીં, તેમ ઘાંટા પાડીને બોલતા નહીં.
- ૫ મનમાં દુઃખાતા હો તેવા સ્વરથી બોલતા નહીં. ધીમેથી બોલો અને વજન પડે તેવી રીતે બોલો.
- ૬ મરડમાં બોલતા નહીં. જો કે કેટલીક વખત મરડમાં બોલવાની જરૂર હોય છે, પણ જો તેને વાળતાં આવડતું હોય તોજ તેમ બોલજો.
- ૭ કોઈ પણ વખતે અમંગળ શબ્દ બોલતા નહીં. તેમાં પણ શુભ અવસરે તો તેવાં શબ્દ ન બોલવાનું ખાસ ધ્યાનમાં રાખજો.
- ૮ વાતમાં એકને એક વાતનું પિષ્ટપેષણ કરતા નહીં. અતિશયેક્ષિત કરતા નહીં અને વાસ્તવિકતા વિસરતા નહીં.
- ૯ વાત વાતમાં 'ખાપરે' 'હાય હાય' 'ઓ રામ' એવા શબ્દો બોલતા નહીં.
- ૧૦ 'જે છે તે' 'ભણે કે 'ભાષને કહું' 'સમજ્યા' એવા એવા નકામા શબ્દો બોલવાની ટેવ પડવા દેતા નહીં.
- ૧૧ ગાઢ પરિચય શિવાય કોઈને તોછડા નામે બોલાવતા નહીં. કમળા બહેન, રસિકભાઈ, એલા બહુમાનથી બોલાવજો.
- ૧૨ કોઈ બ્યાકરણદોષવાળું કે અશુદ્ધ ઉચ્ચારવાળું બોલે તો તેને એકદમ હલકો પાડી દેતા નહીં. જો તમારે તેની ભૂલ સુધારવીજ હોય તો વિનયથી, મીઠાશથી,

ખીમેથી, એકાંતમાં તેની ભૂલો તેને સમજાવજો.

(૧૨)

- ૧ જરૂરી પત્રવ્યવહાર કાર્ડ ઉપર કરવા નહીં. અંક્ષિપ્ત સંદેશા પોસ્ટકાર્ડ પર કરવામાં હરકત નથી, પણ આનગી લખાણ એવી રીતે કરવામાં નુકશાનનો સંભવ છે.
- ૨ પોસ્ટકાર્ડ પર લખેલી હકીકતનો ઉત્તર મળવાની બહુ આશા રાખતા નહીં, કારણ કે એની મહત્વતા ઓછી ગણાય છે.
- ૩ રફી કાગળ પર ચીઠ્ઠી લખતા નહીં.
- ૪ અમુક સંસ્થાના શિરનામાવાળા કાગળ આનગી ઉપયોગમાં લેતા નહીં.
- ૫ સુંદર સ્ટેશનરી વાપરવી એ ઉદારતા સૂચવે છે, તેથી હલકી સ્ટેશનરી કે હલકા નોટપેપર વાપરતા નહીં.
- ૬ કવર ઉપર પોતાનું આખું અથવા ટુંકાક્ષરી નામ, ગામ અને ઠેકાણું છપાવેલું અથવા લખેલું હોવાનું ભૂલતા નહીં. એથી કેટલીક વખત બહુ લાભ થાય છે.
- ૭ કવર થુંકવડે ચોડતા નહીં. એમાં ઘણી જાતના નુકશાન રહેલા છે.
- ૮ ચીપી ચીપીને આડંબરી ભાષામાં લખતા નહીં. એમાં રાઈટીંગ માસ્તરનું અનુકરણ કરશે નહીં.
- ૯ હસ્તાક્ષર સાદા સ્પષ્ટ સરલ ને નૈસર્ગિક હોવા જોઈએ. તેને મરોડદાર બનાવવાનો ખોટો દંભ રાખતાં નહીં, તે-

મજ ઘુટીને સાશ બનાવવાનો ડાળ કરતા નહીં, તેમજ દહેઠામાં વધારે વાંકાયુંકા પણ લખતા નહીં.

૧૦ નિમંત્રણની પહેાંચ લખવી ભૂલતા નહીં. નિમંત્રણ કબુલ રાખવું કે નહીં એ જુદી વાત છે, પણ પત્રનો પ્રત્યુત્તર તે આપવોજ જોઈએ.

૧૧ કોઈના પત્રમાં લખાઈ આવેલા વિવેક, વિનય, માયા, દયા, ઉપકારનો આભાર માનવાનું ભૂલતા નહીં.

૧૨ પત્રવ્યવહારમાં ઉચિત વિશેષણ નામની આગળ લખવાનું ભૂલતા નહીં. તેમજ ‘ અ. સૌ. ’ ‘ ચી. ’ ‘ શ્રીયુત ’ ‘ મુરબી ’ વિગેરે વિવેકના શબ્દો વાપરવાનું પણ ભૂલતા નહીં.

૧૩ જેનાપર કાગળ લખો તેના ઈલકાબ, પદવી વિગેરે જાણીને તે શિરનામામાં લખવાનું ચૂકતા નહીં.

૧૪ જેનાપર પત્ર લખો તેને વાંચતાં પ્રેમ ઉપજે એમ લખવાનું ખાસ ધ્યાનમાં રાખજો, તે વાત ભૂલી જશો નહીં.

(૧૩)

૧ પરાયા માણસના દેખતાં પોતાના ઉમરલાયક સંતાનને કે નોકરને પણ ધમકાવતા નહીં; કેમકે તેમને પણ સ્વમાન રહેલું છે.

૨ બનતા સુખી મેળાવડામાં નાના બાળકોને લઈ જશો નહીં. મહેમાન સાથે તેમને બહુ છુટ લેવા દેશો નહીં.

૩ બાળકોને અણજાણ્યા માણસની લેળા જમવા બેસવા

દેશેા નહીં, અને બાળકોને લોકોની નજરમાં લાવવાનો પ્રયાસ કરશેો નહીં.

૪ તાબાના માણસને સત્તાના અભિમાનથી આજ્ઞા કરતા નહીં. એમની લાગણીઓને પણ માન આપજો.

૫ ઉપરી (બલીમ)નું જોર જ્યાં ઓછું હોય છે ત્યાં નોકરો વધારે કઢાગરા હોય છે. જે આજ્ઞા વિચારીને કરે છે તેનું પાલન સહેજે થાય છે.

૬ કુટુંબકલેશનું વ્યાખ્યાન કહીને સાંભળનારને કંટાળો આપતા નહીં. તોફાની છોકરાઓનું, ઉદ્વેગ કુટુંબીઓનું કે માથે ચડી બેઠેલા નોકરોના દુઃખનું વર્ણન જેની તેની પાસે કરતા નહીં.

૭ કોઈની અધરીઆ સાંભળેલી વાતો ખીજને કરતા નહીં. વાત વધારીને કરતા નહીં.

૮ તમારી મેજેજ કોઈના વિષે જૂઠી અફવા ઉડાડતા નહીં, કોઈ અણુગમતાને દેખી નાકનું ટેરવું ચડાવતા નહીં.

૯ કોઈની મશકરી કરતા નહીં. સભ્ય થાઓ, હસમુખા થાઓ, કઠોર ન થાઓ અને તીખા મગજવાળા પણ ન થાઓ.

૧૦ જેને તેને ચીડવવાની ટેવ રાખતા નહીં. નાના બાળક, પશુ પંખી, કુતરા ખીલાડા વિગેરેને નાહકના ચીડવવાની કેટલાકને ટેવ હોય છે, પણ એ માણસના સ્વભાવનું છાલકાપણું બતાવે છે; સભ્યતા બતાવતું નથી.

૧૧ જ્યાં ત્યાં વિદુષક થતા નહીં. એમાં મોટાઈ નથી પણ

હલકાઈ છે.

- ૧૨ પોતાના હરીફનું ભુંડું બોલતા નહીં. પોતાના પ્રતિસ્પર્ધીનું નાહકનું વગોણું કરતા નહીં. સામાવાળાઓનું પણ સાફ બોલવું એમાં સજ્જનતા છે.
- ૧૩ કોઈ અપરિચિત માણસ વિષે માહિતી મેળવવી હોય તો તેની રૂબરૂમાં બીબને પૂછતા નહીં. એકાંતે પૂછીને માહિતી મેળવને

(૧૪)

- ૧ જો વાયનાસર પાછી આપી શકાય તેમ ન હોય તો કોઈની કાંઈ પણ ચીજ માગી લાવશો નહીં.
- ૨ મુદતસર પાછી આપી શકો તેમ ન હોય તો કોઈની ચોપડી વાંચવા લાવતા નહીં, વાંચવા લાવેલી ચોપડી બગાડતા નહિ, કે બગાડવા દેવા નહીં. એમાં ડાઘા પાડતા નહીં.
- ૩ માગી લાવેલી ચોપડીના પાનાની કોર નિશાની રાખવા-માટે વાળતા નહીં. તેના માર્જનમાં કાંઈ લખતા નહીં. સારા લાગતા વાક્યો નીચે લીંટીઓ દોરતા નહીં. ચિત્રો ફાડી લેતા નહીં. પુઠા વાળી નાખતા નહીં. ટુંકામાં કહેવાનું એજ કે લાવેલી બુકનો સદુપયોગ કરજો. દૂર-પયોગ કરશો નહીં.
- ૪ કોઈ પણ વાજીર અમુક સમયથી વધારે વાર વગાડતા નહીં. પાડોશીઓને તેનાવડે આનંદ આપવાને બદલે

કંટાળો આપતા નહીં.

૫ દરેક મનુષ્ય શાંતિ ચાહે છે ને આરામ ઇચ્છે છે, તેથી તમારા ઘોંઘાટ કે લોભાટથી તમારા પાડોશીઓને ત્રાસ-રૂપ થતા નહીં.

૬ કોઈ પણ વાજીત્ર વગાડવામાં પ્રવીણતા મેળવ્યા શિવાય જેમ તેમ વગાડ્યા કરતા નહીં. પ્રવીણતા મળતા સુધી તમારા મનપર કાબુ રાખજો.

૭ કોઈપણ બાબતમાં સ્વાર્થી થશો નહીં, એકલપેટા બનશો નહીં, જલિમ બનશો નહીં, મીઝજ ખોનારા થશો નહીં, નિર્દય બનશો નહીં.

૮ સહજની બાબતમાં દુઃખમાં ડુબી ગયેલાની જેવા દુઃખી, ચારા બનશો નહીં. બળીયલ સ્વભાવના થશો નહીં, હ-ઠીલા થશો નહીં. બડબડનારા થશો નહિ. ઉદ્દેગ કરશો નહીં. કકળાટીઆ થશો નહીં.

૯ કોઈને કદાપિ પણ ઉપાધિરૂપ થઇ પડશો નહીં. સર્વને પ્રિય લાગે તેવા થજો.

(૧૫)

(છોકરાઓને માટે)

૧ વિનયી થવામાં હલકાશ દેખાય છે એવું ધારતા નહીં. નમતું મુકવામાં નાનમ જણાય છે એમ માનતા નહીં. નમનતાઈમાં લેશ પણ હીચકારાપણું લેખવતા નહીં.

૨ હલ નીખાલસ રાખવાની ટેવ પાડજો. સૌને નીખાલસ દિલવાળા માણસ ગમે છે, તેથી તેવી ટેવ પાડવાનું

ભૂલતા નહીં.

- ૩ સ્પષ્ટ વક્તા થજો, વીરત્વ યુક્ત થજો. નીડર થજો. તેમાં ભૂલ કરતા નહીં; પણ એટલું યાદ રાખજો કે સ્પષ્ટ વક્તાને અન્યની સહાનુભૂતિની અગત્ય છે. વીરત્વ સાથે ઉદારતાની અગત્ય છે. નીડર ને સાહસિક થાઓ, તે સાથે સાલસ અને સહૃદય બનજો.
- ૪ સદાચારી થજો. સદાચારી થવા માટે દુરાચારીની સંગત તજજો, ભૂલેચૂકે એવાની સંગતમાં રહેશો નહીં.
- ૫ અબણ્યા માણસ પાસે ઠાવકાપણું ને ઠરેલપણું બાળવજો; કિંચિત્ પણ ઉછાંછળાપણું બતાવશો નહીં.
- ૬ સદ્વર્તન રાખવું મુશ્કેલ છે એમ માનતા નહીં. સદ્વર્તન પણ સ્વાભાવિકજ છે અને તેમાં મજા છે. એ હસવા ખેલવાની જેવુંજ સરલ અને સહેલું છે, ફક્ત તેની ટેવ પાડવી જોઈએ.
- ૭ સવારે ઉઠતી વખત અને સાંજે સુતી વખત મુરખી-ઓને પ્રણામ અને બરોબરીઆને જયજય કહેવું ભૂલતા નહીં. નિશાળે જતાં અને ત્યાંથી આવતાં પણ એ ધોરણજ રાખજો. નિશાળમાં શિક્ષકને પ્રણામ અને સહાધ્યાયીને જયજય કરવાના છે એ પણ ધ્યાનમાં રાખજો. રસ્તામાં કોઈ મળે તો તેને પણ તેના દરજ્જા પ્રમાણે પ્રણામ કે જયજય કહેજો.
- ૮ ઘરે મહેમાન કે કોઈ બીજું અબણ્યું માણસ આવે

ને ઘરમાં બીજું કોઈ વડીલ ન હોય તો તરત જીને સમા લેવા જાએ, ખબર અંતર પૂછાએ, આવવાનું કારણ જાણી લેએ અને બનતી સહાય આપાએ. તેમાં ભૂલ કરશો નહીં. ભૂલ કરશો તો અવિવેકી ગણાશો.

કોઈ વાત બહુ હર્ષદાયક બની હોય તો પશુ તેનો હર્ષોન્માદ જણાવશો નહીં. મંબીર બની હર્ષને પશુ સ્વભાવ રીતજાએ.

૧૦ મોટેરા વડીલો વાતો કરતા હોય તો તેમાં પૂરું સમજ્યા વિના તેમજ કારણ વિના ઉબકું મારતા નહીં. કોઈ બોલતા નહીં. કારણકે મોટાની વાતમાં નાનાએ માથું મારવું નહીં, ડહાપણ ડોળવું નહીં, નાને મોટા મોટા બોલ બોલવા નહીં. આ પ્રમાણે વર્તશો તો ઠાઠા ને શાણા કહેવાશો.

૧૧ ઘરમાં કે ઘરની બહાર ઘાંટા પાડીને બોલતા નહીં. સાધારણ સ્વરે બોલવાથી જ્યાં બોલ સાંભળીને સમજી શકતા હોય ત્યાં તાણીને બોલવું એ અવિવેક ગણાય છે; અને એવી ટેવ પડ્યા પછી જતી નથી.

૧૨ આ બુકના પ્રથમના ભાગમાં જમવાને અંગે જે જે શિખામણો આપેલ છે તે બધી ધ્યાનમાં રાખાએ. એ સંબંધમાં બીલકુલ ભૂલ કરશો નહીં. ભોજનમાં એ પ્રમાણે શિષ્ટાચાર પાળવાની જરૂર છે. કોઈ તમને પૂછે કે-તમે એવા શિષ્ટાચારનું સ્વર્થ પાલન કરો છો ? તમને

સુધડાચી, શાંતિચી, સરલતાચી ખુશમીજાને જમતાં
આવડે છે. તે શું જવાબ દેશે ? તેનો જવાબ જરાબર
દેવાય એવા તૈયાર થાને ને રહેાને.

૧૩ નિશાળમાં શિક્ષક સાથે માનથી વર્તીને. સદાચ્છાથીએ
સાથે સલુકાઈથી વર્તીને. અન્યાયમાં કાળજી સખાને.
કોઈને પજવશે નહીં કે ચીડવશે નહીં.

૧૪ તમારા નાના લાઈખુંદેનોને કે લાઈખુંદે દોસ્તદારોને
ખીજવશે નહીં, નહીં તો તમે તેને વહાલાને બદલે
અકારા લાગશે.

૧૫ વૃદ્ધોની સેવા કરાને, મુરખીઓનું માન રાખાને, અભ-
ણ્યાને રસ્તો દેખાડાને, એમાં ગફલત કરશે નહીં.

૧૬ કોઈ લાનભૂલાની પડી ગયેલી વસ્તુ હાથ આવે તો
જરા પણ લાલચમાં ન લપટાતાં તરતજ તેને પહોંચાડાને,
એમાં ભૂલ કરશે નહીં.

૧૭ નિંદા કામ કરશે નહીં, સત્ય છુપાવશે નહીં, વાત ઉઠા-
વશે નહીં. દ્વીઅર્થી બોલવાની ટેવ પાડશે નહીં. કોઈ-
ને છેતરવા માટે દ્વીઅર્થી બોલવું તે જૂઠું બોલવા કરતાં
પણ અનિષ્ટ છે.

૧૮ સાચું કહેતા શરમાશે નહીં, અચકાશે નહીં, પ્રમાણિક
થાને, મળતાવડા થાને, નિખાલસ થાને અને ખીલ્તને
દાખલારૂપ બનાને.

૧૯ હાથ પગના નખમાં મેલ ભરાય તેમ કરતા નહીં. આતઃ

વિધિ બરાબર નિયમિત ને સંપૂર્ણ કરજો, હાંત બરાબર સાફ રાખજો, હાથ રક્ષા કે માટી લઈને બરાબર ધોજો, નાક સાફ રાખજો, મોઢું બરાબર ધોજો.

૨૦ દરેક માણસને સુઘડ, સ્વચ્છ, સરલ, સાલસ ને સદાચારી બાળકોજ ગમે છે, તેથી તમે તેવા થવાનું ચૂકતા નહીં.

(૧૬)

[છોકરીઓને]

ઉપર જે કાંઈ છોકરાઓ માટે લખેલ છે તે બહોળે ભાગે છોકરીઓને પણ લાગુ પડે છે. ઉપરાંત વિશેષ નીચે પ્રમાણે.

- ૧ જમવા જમાડવાના શિષ્ટાચારમાં ભૂલ કરશો નહીં.
- ૨ પોતાના તાબાના માણસો સાથે સલુકાઈથી વર્તવામાં ચૂક કરશો નહીં, તેની સાથે અઘટતી છુટ લેશો નહીં.
- ૩ નોકરચાકરોને અણઘટતા હુકમો ઉપરાઉપર કરતા નહીં, તેમને કામ કરતાં અકળાવી દેશો નહીં.
- ૪ પોતાના વડીલો પ્રત્યે બેશરમ કે ઉદ્વેગ વર્તનથી વર્તશો નહીં. એવી રીતે વર્તનાર કેળવણી લીધેલ હોય છતાં મૂખ ગણાય છે.
- ૫ દાસ દાસીઓ પ્રત્યે નિર્દયપણે વર્તશો નહીં. આપણા આશ્રિતોની લાગણીઓને પણ માન આપજો. એમનું સુખ શોધવું તે સ્વામીતરીકે આપણી ફરજ છે એમ સમજજો.

૫ છોકરાઓની જેમ તમે પણ પરસ્પર જયજય કે એવો

ખીજો પ્રીતિકારક શબ્દ બોલવાની ટેવ પાડજો. તેમાં ગફલત કરશો નહીં.

૭ તમારા નાના ભાઈ ભાંડુ તમને ચીડવે, પજવે, કે ખીજવે તો ચીડાતા નહીં, કારણ કે જે ચીડાવ છે તેનેજ બાળકો વધારે ચીડવે છે.

૮ તમે તમારા નાના ભાઈ ભાંડુને ચીડવશો નહીં, કે ખીજવશો નહીં.

૯ સ્વાર્થી કે એકલપેટા બનશો નહીં, ખીજના સુખસગવડની કાળજી રાખવી એમાંજ ખરી સલુકાઈ ગણાય છે.

૧૦ તાપવાની સગડી પાસે, ખુરશીપર, કોચપર કે હીંડોળાપર સારી જગ્યા મેળવવા માટે પડાપડી કરશો નહીં.

૧૧ ખીજ સાથે હોય ત્યારે તમારી બહેનપણી સાથેજ વાત કર્યા કરતા નહીં. કોઈ વાંચતું હોય કે વાત કરતું હોય તો તેમાં સંગાણુ પાડતા નહીં.

૧૨ માણસોના સુમુદાયમાં કોઈની સાથે ઘુસપુસ કરતા નહીં.

૧૩ તમે વાંચતા હો ને કોઈ તમારી પાસે આવે તે ચોપડીમાં માથું ઘાટી બેસતા નહીં. તરતજ આવનારની સામું જોજો ને આવતા કારણ પૂછજો, તેમજ યોગ્ય સત્કાર કરજો.

૧૪ વલકુડી સ્ત્રી જેવાં કપડાં પહેરતાં નહીં. સભ્યતા ને સુધતાજ સભ્ય સમાજમાં શોભી નીકળે છે.

૧૫ પગની આંટી મારીને કે પગપર પત્ર ચઢાવીને બેસવા

- નહીં. સારી સ્ત્રીઓને એમ બેસવું શોભા આપતું નથી.
- ૧૬ આંગળીના નખ દાંતવડે ઉતારતા નહીં. માથાના વાળ પંખાબંધા કરતા નહીં, તેમજ મોઢાપર હાથ ફેરવ્યા કરતાં નહીં.
- ૧૭ મીઠા પદાર્થ બહુ ખાવાની ટેવ પાડશે નહીં. એમાં ખર્ચ સંબંધી ને શરીર સંબંધી જાંને પ્રકારના નુકશાન રહેલા છે.
- ૧૮ મેળો કે મેળાવડામાં જાઓ તો કોઈની સામું કે કોઈના વસ્ત્રાલંકાર સામું ટગર ટગર જોયા કરતા નહીં.
- ૧૯ કોઈ માણસ તમારું કામ કરે કે તમને સહાય આપે તેનો આભાર માનવાનું ચૂકતા નહીં. તેમજ ખનીશકે ત્યારે બદલો વાળવાનું પણ ચૂકતા નહીં.
- ૨૦ કોઈ તમને બોલાવે તેને મીઠા સ્વરથી જવાબ આપજો, બોલવામાં કોઈ પ્રકારનું ઉદ્ધ્રંબલપણ જતાવશે નહીં.
- ૨૧ ગર્જના કરીને બોલશે નહીં, તેમજ ગણગણતા પણ બોલશે નહીં. ધીમો અને મૃદુ અવાજ એજ સ્ત્રીઓનું ભૂષણ છે.
- ૨૨ કોઈનું ભુંડું બોલશે નહીં ને સહીયરોનું વગોણું કરશે નહીં.
- ૨૩ કોઈના સારાં કપડાં કે આભૂષણ દેખી જીવ બાળતા નહીં, અદેખાઈ કરતા નહીં, મીઠજ ખોતા નહીં; કેમકે

(૩૫)

કોઈની સર્વ અભિલાષાઓ પૂરી થતી નથી. આપણે જે કાંઈ ઇચ્છીએ તે બધું આપણને મળતું નથી. માટે જે મળ્યું હોય અથવા મળે તેમાં સંતોષ માનજો.

- ૨૪ અપશબ્દ મોઢામાંથી કાઢતા નહીં. કુળવંતી નારીનાં મોઢામાંથી અમંગળ શબ્દ કે અપશબ્દ નીકળતોજ નથી.
- ૨૫ માતા પિતા ને શિક્ષકની આજ્ઞા પાળજો, મુરખીઓ અને વડીલોનું માન રાખજો, સહીઓ સાથે રનેહથી વર્તજો, દાસદાસીઓ ઉપર દયા રાખજો. ખીબની લાગણીઓનો વિચાર કરી તે ન દુઃખાય તેમ વર્તજો, વિનયી થજો, કપડાં લત્તાં રવચ્છ રાખજો, સ્વચ્છ સમાજના તમામ આચાર બરાબર પાળજો, તેમાં ભૂલ કરશો નહીં.

(૧૭)

(સ્ત્રીઓને)

- ૧ પોલકાને, સાડીઓને, તેમજ ઘાઘરાઓને ઘણી કઢીઓ ને કરચલીઓ કરાવતા નહીં. બહુ ફગફગતા કપડાં પહેરતાં નહીં. આ રીવાજ હાલમાં બહુ વધી ગયેલો છે; પરંતુ સ્વચ્છ જનોની દૃષ્ટિમાં તે બહુ ઠીક લાગતો નથી. એમાં દેખાદેખીથીજ વધારો થયેલો છે.

- ૨ સાચું સૌંદર્ય સાદાઈમાં છે, તેમા કૃત્રિમતા હોતીજ નથી તેથી કૃત્રિમતાવડે શોભાવાનું મનમાં ધારશો નહીં.

- ૩ ફેશનના દાસ બનતા નહીં, પહેલાં પોતાનું રૂપ તપતામાં

જેને અને પછી અંતઃકરણની વૃત્તિઓ પ્રમાણે વર્ત-
જે. ફેશનથી રૂપમાં ફેર પડતો નથી. માત્ર મનની એવી
ખોટી માન્યતા થાય છે કે હું શોભું છું.

૪ ઉંચી નીચી અથવા ગોરી કે કાળી સ્ત્રીઓ માટે કપડાં
એક સરખા હોતાં નથી, તેથી શરીર સ્થિતિના પ્રમાણ-
માં વસ્ત્રો પહેરજો; તેથી જુદી સ્થિતિના વસ્ત્રો પહેરીને
શરીરની શોભા વધારવા ઇચ્છશો નહીં.

૫ ઘરમાં ગાભા જેવા કે ગંદા મસોતા જેવાં કપડાં પહેર
વાનું રાખતા નહીં. ખરી રીતે તો આપણે સારાં લુગડાં
પહેરીને આપણા કુટુંબીઓને ખુશી કરવાના છે, તેને
બદલે તેની પાસે એવાં મસોતાં જેવાં લુગડાં પહેરવાં
ને બહાર નીકળવું ત્યારે ભપકો મારવો તે ઘટિત નથી,
તેથી ઘરમાં પણ સ્વચ્છ અને શરીરને શોભે તેવાં ક-
પડાં પહેરજો.

૬ શરીરપર દાગીના ખડકશો નહીં. આંગળીમાં એક વીંટી,
હાથમાં ખંગડીઓ અને ગળામાં એક હાર એટલું જ બ-
સ છે. એથી વધારે ઘરેણા ઠાંસીને પહેરવાથી શરીર-
ની શોભામાં વધારો થતો નથી.

૭ કાનમાં કે નાકમાં પણ માત્ર શોભે તેવાં નાનાં ધરેણાં
એરીંગ કે ચુની જેવું જ પહેરજો. લાંબા લટકતા ધરે-
ણાં પહેરશો નહીં.

- ૮ પગમાં આભૂષણ પહેરવાનો શોખ રાખશો નહીં, છતાં રાખો તો પગે મેલ ન ચડવા દેવાની શરતે રાખજો.
- ૯ હીરામોતીના દાગીના આખો દિવસ પહેરી રાખતા નહીં, એ વખતસરજ પહેરેલા શોભે છે. તેને જાળવતાં શીખજો.
- ૧૦ તમારામાં કુદરતી સૌંદર્ય હોય તેટલુંજ બસ છે. પા-ઉડર વિગેરે લગાડીને સૌંદર્ય વધારવાની ખોટી આહુના કરશો નહીં.
- ૧૧ ચોખી ને તાજી હવા, નિયમિત આહાર, યોગ્ય કસ-રત, કામ કરવાની ટેવ, સ્નાન કરવામાં સુધડતા અને શ-રીરે શોભે તેવાં સાદાં વસ્ત્ર એ ગાલ ઉપર સ્વાભાવિક ગુલાબી આણુશે, સૌંદર્યમાં વધારો કરશે, તેથી તે બાબ-તોને ખાસ લક્ષ્યમાં રાખજો, ભૂલ્લી જશો નહીં.
- ૧૨ મીઠાઈ ખાવાની બહુ ટેવ પાડશો નહીં. કેટલીક સ્ત્રી-ઓ બહુ ખાઉધરી હોય છે પણ તે પોતાના શરીરને બગાડે છે, લજ્જા છોડે છે અને એ કુટેવથી નીચે ઉત-રી જવાય છે-લાલચુ થવાય છે.
- ૧૩ જેની જીભ વશ છે તેની પાસે અનિષ્ટ આવી શકતું નથી. અનીતિ તેનાથી દૂરની દૂર રહે છે. અનેક અનિષ્ટનું નિવારણ થાય છે. ખરી રીતે કહીએ તો જીભજ ઉન્મા-ર્ગે લઈ જાય છે, તેથી તેને વશ થશો નહીં.
- ૧૪ કઠી નવરાશ વધારે હોય, ઘરમાં કામ કરનારા માણસો

હોય તો પણ આખો દિવસ નોવેલ વાંચ્યા કરશે નહીં. એમાં લાલ કરતાં ટોટો વધારે થાય છે. નોવેલની પસંદગી કરવામાં પણ ભૂલ થાય છે, તેથી તેની યોગ્ય પસંદગી કરાવ્યા પછી વાંચજો. કારણકે સારી નવલકથા એની સંખ્યા આંગળીના વેઢાપર ગણાય તેટલીજ છે.

૧૫ તમારા સંતાનને—છોડી છોડરાને કોઈના દેખતાં બચ્ચીઓ કરતા નહીં. યાદ કરજો કે એવું વર્તન તમારે માટે હલકો વિચાર કરાવશે.

૧૬ ‘મારા વહાલા’ કે ‘મારી વહાલી’ એવા શબ્દોનો ઉપયોગ વારંવાર કરતા નહીં; કારણકે કેટલીક વખત ખાસ અળખામણાનેજ વહાલા શબ્દથી બોલાવાય છે.

૧૭ કોઈને ત્યાં મળવા ગયા હો તો ‘હવે જઈશું’ ‘ઉઠું છું હો’ એમ વારે વારે કહ્યા કરતા નહીં. ઉઠવું હોય તો તરત ઉભા થજો, અને જવું હોય તો ચાલવા માંડજો, નહીં તો એવું ખોટું ખોટું બોલ્યા કરશો નહીં.

૧૮ કોઈને મળીને ઘરે જતી વખત અથવા તમને મળીને કોઈ જતું હોય ત્યારે ‘જાઉં છું’ અને ‘આવજો’ વારે-વારે કહ્યા કરતા નહીં, એક બે વાર કહ્યું એટલે બસ.

૧૯ રેલ્લવે વિગેરેમાં બેસવાની જગ્યા કરી આપનારનો અને માણસોની ભીડમાં જઈને ટીકીટ લાવી આપનારનો ઉપકાર માનવો ભૂલી જતા નહીં. ઉપકાર માનવારૂપ શ-

જોડાચારમાં એટલી મીઠાશ છે કે તે સાંભળવાથી તમારે માટે પ્રયાસ લેનારનું ચિત્ત પ્રસન્ન થાય છે અને લીધેલો પ્રયાસ કે ભોગવેલી અગવડ ભૂલાઈ જાય છે.

૨૦ બેસવામાં તમારે જોઈએ તે કરતાં વધારે જગ્યા રોકતા નહીં, તમારો સામાન ખીજાને અગવડ કરે તેમજા-ઠવતા નહીં અને હાથમાં છત્રી રાખતા હો તો એવી રીતે ફેરવતા નહીં કે ખીજાને ઇજા કરે.

૨૧ જાડેચારમાંની સામેથી તાડુકીને બોલતા ન. વિનમ્રી વાણી ફેશનેબલ કદી નહીં ગણાય, તો પણ શોભા-રૂપદ તો ગણાશે.

૨૨ ઘરમાં કંકાસપ્રિય બનતા નહીં. નિષ્ઠુર કે મૂખ ધણીને પનારે પડેલી પણ શાંત રીતે સહન કરનાર સ્ત્રી ધન્યવાદને પાત્ર ગણાય છે; અને ધણી સામે તાડુકા કરનારી સ્ત્રી ચંડિકા કે વાઘાણુનું ઉપનામ પામે છે. એવી કંકાસીયણ સ્ત્રીથી તો દેવતાને પણ ભાગવું પડે છે.

૨૩ બહુ આડંબર કરવાની ટેવ રાખતા નહીં, ગંભીર થજો, ઠાવકા થજો, હસવા જેવું હોય ત્યારેજ હસજો અને ધણીને બહાલા થજો.

૨૪ સંતોષી થજો, ઉદાર થજો, અને પરદુઃખ નિવારણ કરવાની શક્તિના પ્રમાણમાં ટેવ પાડજો. કંભુસબનશો નહીં, પણ કરકસર કરનાર થજો.

૨૫ સદાચારી થજો. દરેક બાબતમાં સદાચારને આગળ કરજો,
એમ કરવાથીજ તમારી ગણતરી સદ્ગુણી સ્ત્રીઓમાં થશે.

(૧૮)

(ધાર્મિક ફરમાનો)

૧ સર્વ મનુષ્યોએ-સ્ત્રીઓએ-બાળકોએ તેમજ બાળિકાઓ-
નીતિનું ઉદ્ધવન ન કરવું. જેમ અને તેમ વિશેષ નીતિ-
એ પ્રજા રહેવું.

૨ નીતિ-સત્ય-પ્રમાણિક પણું-એ બધાં ધર્મના અંગ છે, અને
૨ 'સાર'લના પગથીઆઓ છે. નીતિપરાયણ થયા વિના
તેના ઉદ્ધવન નથી.

૩ કોઈપણ જગ્યાએ 'જાડી વ. સ્ત્રી' જેના ગળદોનો ઉપ
કે કોઈપણ જગ્યાએ હુઝા ઉપજાવવું, હુઝા આપવું, શારીરિક
કષ્ટ દેવું, અથવા બાણસશય જેવી સ્થિતિમાં મૂકવો એ
બધા હિંસાનાજ પ્રકાર છે. અને તે ન કરવા એ અહિંસા
છે. અહિંસા કહો કે જીવહત્યા કહો તે સર્વ ધર્મનું મૂળ છે.

૪ સ્ત્રીએ પરપુરુષ સામું કે પુરુષે પરસ્ત્રી સામું ખોટી બુદ્ધિ-
થી જોવુંજ નહીં, તો પછી ખીજ વાત તો શેનીજ હોય ?
આનો નીતિ ને ધર્મ બંને સમાવેશ થાય છે.

૫ કોઈનું અણહકે-અપ્રમદિકપણે છેતરીને અથવા ખીજ
રીતે કાંઈ પણ લેવું નહીં-ચોરી ન કરવી એ મોટી વાત
ગણાય છે, પણ આ એક પ્રકારની ચોરીજ છે.

૬ સંતોષી થવું. દ્રવ્યની બહુ તૃષ્ણા ન કરવી. અતિતૃષ્ણા-
વાળાઓ દ્રવ્ય મેળવવા ખાતર અનીતિ કરવા તત્પર થાય
છે, માટે સંતોષી રહેવું. સંતોષીને ભાગ્યનુસાર દ્રવ્ય પ્રાપ્તિ
થાયજ છે.

—જાણ—

કિં બહુના !